

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

კულტურის ისტორიისა და თეორიის კათედრა

კულტურის ისტორიისა და თეორიის საკითხები

XVIII

თბილისი 2004

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

კულტურის ისტორიისა და თეორიის კათედრა

კულტურის ისტორიისა და თეორიის
საკითხები

XVIII

თბილისი 2004

ნინო ზუნდაძე

მხატვრული ინტერესების ცვლილების საკითხისათვის (XX ს. ქართულ 50-იანელ მხატვართა შემოქმედების მიხედვით)

წარსულში განცდილი მოვლენების გამოძახილისა და წარმოსახვაში არსებული მომავლის მოლოდინის საფუძველზე, კონკრეტული პოლიტიკური ვითარების პირობებში, საზოგადოებაში ქვეცნობიერად აწმყოს მიმართ გარკვეული დამოკიდებულება ჩნდება, რაც უშუალოდ არსებული რეალობისათვის დამახასიათებელ განწყობილებაში და ცხოვრების ფორმაში გამოიხატება. ჩგანწყობილება მნიშვნელოვნად ზემოქმედებს ცხოვრების რითმისა და ხასიათის ჩამოყალიბებაზე, რაც, თავის მხრივ, არანაკლებ მნიშვნელოვან კომპონენტებთან ერთად (რელიგია, ტრადიციები, განათლება, ხელოვნება) საზოგადოების განვითარების განსაზღვრულ პერიოდს ქმნის.

არსებული ცხოვრების რითმი და ხასიათი, ამასთანავე, ახალი დროებისათვის დამახასიათებელი მოთხოვნები თანადროული ხელოვნების ჩამოყალიბებაზეც გარკვეულ გავლენას ახდენს და, შეიძლება ითქვას, მისი ხასიათის განმსაზღვრელ მნიშვნელოვან ფაქტორადაც გვევლინება. აღსანიშნავია, რომ ცხოვრების ახალ ფორმასთან მიმართებაში განსხვავებული მხატვრული ინტერესები და, აქედან გამომდინარე, აზროვნების თავისებური ფორმა ჩნდება, რაც ცალკეული შემოქმედის მკვეთრად გამოხატული ინდივიდუალური ნიშანთვისებების მიუხედავად, საერთო მხატვრულ ტენდენციას აყალიბებს და რეალობის მიმართ შემოქმედთა დამოკიდებულების, ეპოქის საერთო განწყობილების გამომხატველია.

თუმცა აღსანიშნავია, რომ თაობა, რომელიც გარკვეული ისტორიული პროცესების ფონზე ჩამოყალიბდა და არსებობის ახალი

პოლიტიკური ფორმის დროსაც აგრძელებს მოღვაწეობას, შესაბამისად მხატვრული ინტერესების გარკვეულ ცვლილებას განიცდის. ჩვენი დაკვირვებით, მსგავსმა ცვლილებებმა XX ს. 50-იანელ მხატვართა თაობაში ერთგვარი ტენდენციის სახე მიიღო. ამ მოსაზრების დასაბუთება საჭირო მასალის მოპოვებასა და ამ ფაქტის გამომწვევ მიზეზთა დადგენას გულისხმობს.

XX ს. 30-40-იანი წლების საქართველოს უმძიმესმა რეალობამ ქვეყნის შემდგომ განვითარებაზე არაერთგვაროვანი გავლენა იქონია. ძნელი წარმოსადგენია, თუმცა ფაქტია, რომ ფიზიკურად და მორალურად წელში გატეხილმა ქვეყანამ 50-იანი წლების ბოლოს მძლავრი კულტურული აღმავლობა განიცადა. საქართველოს სულიერი ცხოვრების სფეროში მნიშვნელოვანი შემოქმედებითი სიახლეები წარმოჩნდა. ამ საინტერესო მოვლენის გამომწვევ მიზეზთა შორის რამდენიმე მნიშვნელოვანი გარემოება იპყრობს ყურადღებას.

როგორც ჩანს, ცხოვრების მძიმე პირობებმა და ფიზიკურ გადაჩენაზე ზრუნვისათვის “დაკარგულმა” დრომ ახალგაზრდებში შინაგანი დაუკმაყოფილებლობის გრძნობა გააღვიძა და განათლებისა და სამყაროს მრავალმხრივი შეცნობის უდიდესი სურვილი აღძრა, რაც მთელი თაობის სულიერი და ინტელექტუალური განვითარების სანდარი აღმოჩნდა. ამასთანავე, განათლებული და ნიჭიერი თაობისათვის დროისაგან მინიჭებულმა გარკვეულმა შემოქმედებითმა თავისუფლებამ მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ხელოვნათა მთელი პლეადის ჩამოყალიბებაზე, რომელიც მრავალფეროვანი შემოქმედებითი ნიჭითა და დახვეწილი მხატვრული აზროვნების უნარით გამოირჩეოდა. მხატვრული შემოქმედების ყოველ სფეროში მათი ერთდროული გამოჩენა თამამად შეიძლება განვიხილოთ, როგორც მნიშვნელოვანი მოვლენა საქართველოს კულტურის ისტორიაში. ამ დროის მწერლობაში, სახვით ხელოვნებაში, მუსიკასა თუ კინოხელოვნებაში წარმოჩნდა ახალი მსოფლმხედველობა და ახალი მხატვრული მიდგომა, რასაც თანამედროვე ცხოვრების მიმართ მათი დამოკიდებულება განსაზღვრავდა.

პოლიტიკური რეპრესიებისა და II მსოფლიო ომის “შვილებისათვის”, რომლებმაც “ჯოჯოხეთური” ბავშვობა და ყრმობა განვლეს,

50-იანი წლები ერთგვარი შეგებისა და ბედნიერი მომავლის სიმბოლოდ იქცა. ბედნიერი მომავლის რწმენამ, ქვეყნის განსხვავებული გზით განვითარების იმედმა და მოლოდინმა არა მარტო ხელოვნათა შორის, არამედ მთელ საზოგადოებაში ცხოვრების მიმართ რომანტიკული დამოკიდებულება გააღვივა.

სწორედ სამყაროს რომანტიკული ხედვა, მახვილი თვალი, არაჩვეულებრივი იუმორის გრძნობა და ჩვეულებრივ მოვლენებსა თუ ადამიანებში ამალმებული, თავისუფალი სულის ძიება და გამოვლენა განსაზღვრავს ორმოცდაათიანელთა ერთ-ერთი წარმომადგენლის, მხატვარ დიმიტრი ერისთავის მრავალფეროვანი შემოქმედების მიმართ მუდმივ, ცოცხალ ინტერესს. გრაფიკოსის მსოფლმხედველობა, მისი მხატვრული შემოქმედება, ცხოვრებისეული ცვლილებების პარალელურად ვითარდება. შემოქმედებით განვითარებასთან ერთად იცვლება მხატვრის ინტერესების სფერო, დამოკიდებულება გამოსახვის ობიექტისადმი და აქედან გამომდინარე, მხატვრის ხელწერა, გრაფიკული ტექნიკა, ესთეტიკა, ხაზი, ფორმა, ფერი.

ადრეული ნამუშევრები, რომელებიც ფართო საზოგადოებისათვის მხატვრის სავიზიტო ბარათად იქცა, ჭაბუკური აღმაფრენითა და სილამითაა გამსჭვალული. მკვეთრი კონტურული ნახატი შემოზღუდული გამჭვირვალე, ღია ფერის სილუეტებით მხატვარი თავისი ახალგაზრდობის დროინდელ თბილისურ აქტიურ და მშფოთვარე ყოფას ასახავს. ნატიფი ლირიზმითა და ჰაეროვნებით გაჯერებული რეალისტური კომპოზიციები მხატვრული სახის რომანტიკული ხასიათით სცილდებიან ყოფითი უარის ფარგლებს და ამალმებულ ხასიათს იძენენ. უკვე ამ ნამუშევრებში ნათლად წარმოჩნდა დიმიტრი ერისთავის ყველასაგან განსხვავებული თვალთახედვა და ხელწერა.

მოგვიანებით მხატვრის შემოქმედებაში ხაზოვან პლასტიკას მოცულობითი ფორმებისადმი ინტერესი ცვლის, რაც სხვადასხვა დროს სხვადასხვაგვარად გამოვლინდა და ადამიანის ფიგურისადმი, სხეულის მოძრაობის პლასტიკის წარმოჩენისადმი მხატვრის ინტერესმა განსაზღვრა. რეალური გარემოსა და ადამიანისადმი ინტერესები

დიმიტრი ერისთავმა შემოქმედების დასაწყისშივე გააერთიანა და თბილისის საცხოვრებელი ახლებური, მახვილი თვალით დანახული, ადამიანური სიბოთი და იუმორის საუკეთესო გრძნობით გაჯერებული საოცრად დახვეწილი, შავ-თეთრი თუ ფერადი კომპოზიციები შექმნა. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ დიმიტრი ერისთავმა ქალაქის ცხოვრების აქტიური რითმი ასახა და თავისი ეპოქის უტყუარი პორტრეტი წარმოგვიდგინა. ამ სურათებმა დღეს ისტორიული მნიშვნელობა შეიძინეს.

უნდა აღინიშნოს, რომ 1990-იანი წლებიდან დ. ერისთავის ინტერესების სფერო სრულებით იცვლება. მხატვრის შემოქმედების ძირითადი თემა ამიერიდან სავსე ფორმების მქონე ქალის შიშველი სხეულია, უშუალოდ მისთვის დამახასიათებელი პლასტიკის თავისებურებებით, რაც პირველქმნილი მშვენიერების გადმოცემის საუკეთესო საშუალებაა.

მართალია, მრავალფეროვან მხატვრულ ინტერესებს შორის შიშველი სხეულის პლასტიკისადმი ინტერესი დ. ერისთავის შემოქმედებას მუდმივად თან სდევს. მოღვაწეობის დასაწყისიდან დღემდე, გარკვეული პერიოდულობით ქალის სხეულის ჰარმონიულობას იგი კლასიკური ტრადიციების საფუძველზე აგებული შიშველი ტორსებისა და ტრადიციული "Nu"-ს გამოსახულებებში ასახავდა. 1970-იან წლებში შესრულებული გრაფიკული ფურცლები სერიისათვის "რითმი" კი მოძრავი შიშველი სხეულის პლასტიკის გამომხატველია.

თუმცა, 1990-იან წლებში შექმნილი ყოველი ნამუშევარი, წინა წლებისაგან განსხვავებით, ერთმნიშვნელოვნად ამ სუბიექტური, პროფესიული ინტერესის წარმოჩენას გულისხმობს. ყოველი სიუჟეტი ბიბლიური, მითოლოგიური, ყოფითი თუ ლიტერატურული თემატიკიდან შიშველი სხეულის თავისებურებათა წარმოჩენას ემსახურება. 1990-იან წლებში დ. ერისთავმა შექმნა ახალი გრაფიკული სერია, რომელსაც პირობითად "Nu" უწოდა. ამ სერიაში გაერთიანებულ ნამუშევართა შორის სერია "რითმის" მსგავსი კომპოზიციების გარდა, ანტიკური სამყაროსათვის დამახასიათებელ თემატიკას ვხვდებით, ისეთს როგორიცაა: "ვენერას დაბადება" (1995წ. ქაღ. ფერ. ფან. 40X290),

“ვენერა სარკით” (1996წ. ქალ. ფერ. ფან. 38X25), “ადამი და ევა” (1995წ. ქალ. ფერ. ფან. 35X26), “ზაფხული” (1996წ. ქალ. ფერ. ჭიქან. 50X35), “დები” (1993წ. ფერ. ფან. 31X20), “მეძაღვი” (1997წ. ფერ. ფან. 35X26), “ბახუსი” (1998წ. ფერ. ფან. 37X28), “სამი გრაცია” (2002წ. ფერ. ფან. 43X25) და სხვა. ამავე პერიოდში იგი ქმნის სიუჟეტურ კომპოზიციებს “დასვენება” (1990წ. ფერ. ფან. 35X50), “გასივრება” (1997წ. ფერ. ფან. 35X50), “ყავა” (1998წ. ფერ. ფან. 35X26), “ქარში” (2002წ. ფერ. ფან. 45X31), “გაზაფხული” (1997წ. ფერ. ფან. 35X50), სადაც მხატვარი სხეულის მცირე მონაკვეთს პირობითად დრპირებით ფარავს, თუმცა აქაც ძირითადი ყურადღება სხეულის ფორმათა პლასტიკაზე მახვილდება.

პროფესიული და კომპოზიციური ოსტატობის საფუძველზე შექმნილ ნაწარმოებებში აშკარად ჩანს, რომ ქალის სხეული მხატვრისათვის ესთეტიკური ტკობის საგნად იქცა. პირველქმნილი სილამაზის სრულყოფილი აღქმისა და გამონათქვამსავე სწრაფვა, სავარაუდოა, ერთი მხრივ, თვით ოსტატის ასაკით იყოს გაპირობებული. ამასთანავე, ჩვენი მოსაზრებით, შემოქმედებითი ინტერესების რადიკალური ცვლილების უფრო მნიშვნელოვანი განმსაზღვრელი ფაქტორიც უნდა არსებობდეს.

1980-იანი წლების ბოლოდან ქვეყნის პოლიტიკური ცხოვრების სფეროში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა. 1990-იანი წლების დასაწყისიდან კი ქვეყანაში ქაოსმა და გაურკვევლობამ დაისადგურა. დ. ერისთავი, რომლისთვისაც თანამედროვე ცხოვრება შთამაგონებელი კატეგორიაა, ცხადია ცდილობს გაიზაროს მიმდინარე პროცესები, მათი ჭეშმარიტი არსი შეიმეცნოს. თუმცა აშკარაა, რომ შემოქმედისათვის გარე სამყარო გაუცხოვდა. შედეგად, იგი საკუთარ შინაგან სამყაროში ჩაიკეტა და სამყაროსადმი ჯერ კიდევ გაუნულებელი რომანტიკული დამოკიდებულების ფონზე მშვენიერების წვდომის სურვილი გაუმძაფრდა. როგორც ჩანს, ანტიკური ხელოვნების მსგავსად, ერისთავი ქალის პლასტიკური სხეულის სილამაზეში სამყაროს ჰარმონიული მოდელის დანახვას ცდილობს და სამყაროს უკვდავ, მარადიულ ხატად გაიზრებს მას, რაც მხატვრისათვის გაურკვევლო-

ბისაგან თავის დაღწევის და ესთეტიკური გრძნობის შენარჩუნების საუკეთესო საშუალებად იქცევა. ამგვარად, აღნიშნული ნაწარმოებები რეალობისაგან შემოქმედის დროებით გამმიჯვრეული ერთგვარი “დეკორატიული შირმაა”, თვით ოსტატის მიერ აღმართული, რათა გარკვეულწილად დამალოს საკუთარი დაბნეულობა, შეინარჩუნოს რომანტიკული და პოეტური დამოკიდებულება სამყაროს მიმართ და ღირსეულად დააღწიოს თავი შინაგან კრიზისულ მდგომარეობას. საკითხის ამგვარი კუთხით განხილვა საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ დ. ერისთავის შემოქმედების ეს მონაკვეთი ერთგვარი გარდამავალი პერიოდია, რომელსაც ჯერ წარსულისადმი ნოსტალგია ენაცვლება, ხოლო შემდგომ კი, მიუხედავად ოსტატის სერიოზული მცდელობისა უბრალო ადამიანებითა და ჩვეულებრივი მოვლენებით აღფრთოვანების უნარი არ დაეკარგა, სამყაროს აღქმის ხასიათი ტრაგიკულ ელფერს იძენს.

ამავე თაობის და მსოფლმხედველობის მქონე მხატვართა შორის ზ. ნიჟარაძის შემოქმედებაც, ზემოთ აღნიშნული მოვლენების ფონზე, დ. ერისთავის მხატვრობის მსგავსად ინტერესების ცვლილების თითქმის იდენტურ პროცესს განიცდის. უკანასკნელ წლებში შექმნილი ნაწარმოებები აშკარად მეტყველებენ, რომ ზ. ნიჟარაძისთვისაც სამყაროს იდეალური მოდელი ჰარმონიული აგებულების მქონე ქალის მშვენიერ ფიგურაშია განსხეულებული, რაც საშუალებას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ აღნიშნულმა პოლიტიკურმა პროცესებმა ერთი და იგივე მსოფლმხედველობის მქონე, თუმცა მკვეთრად ინდივიდუალური ხელნერის შემოქმედზე ერთგვაროვანი გავლენა იქონია, რის საფუძველზედაც მხატვრული აზროვნების გარკვეული ფორმა ჩამოყალიბდა.

FOR THE ISSUE OF CHANGING ARTISTIC INTERESTS
(AFTER PIATIDESIATNIKS)

Summary

Each generation is creative, which has based on the background of some historical processes and it still goes on acting under a new political existing form, accordingly it experiences some change of artistic interest, what is being defined by some kind of confusion caused by the modern lifemoad occurrences.

Basing on such changes artistic interests of painter D.Eristavi change. Since that the main theme of the graphical painter is the well developed naked woman body, in what, like the antic art, he sees the harmonic model of the world, its everlasting icon. As it seems, this compositions are some kind of a "decorative curtain", put up by the painter itself, that is keeping him distans from reality, what is the best way for keeping esthetic feeling and romantic and poctic relationship with the world. The age of the creator is one of the most important determining factor for artistic interest.

The identical changing process is being seen in an other "petidesiatnic" Z.Nijaradze creation, that gives us a possibility to think, that the political processes are acting the same way on minds of creators, having the same ideologies, but having an individual style.

ქართული კულტურის ქაგლი –
ბაგრატის ტაძარი XX საუკუნის I მეოთხედში
(პრანის მასალების მიხედვით)

1650–1652 წლებში, როცა რუსეთის ელჩებმა ალექსეი იევლევემა და ნიკიფორე ტოლოჩანოვმა იმერეთის სამეფოს მუხლობრივი აღწერილობა შეადგინეს, ბაგრატის ტაძრის შესახებ შემდეგი ჩანერეს: „ქუთაისის ამ დიდ ციხე-გალავანში ქვის საკრებულო ტაძარია, ერთგუმბათიანი, საუცხოოდ აგებული, გუმბათი გადახურულია სპილენძით, თექვსმეტ ნახნაგად. საყდარი დიდი თლილი ქვით არის აგებული, საფენიანი და ზოგჯერ მეტი სიდიდის. ამ საკრებულო ტაძრის გარე წრის ზომა ოთხმოცდაექვსი დიდი საფენია. გალავანშივე ქვისგან აგებული სამრეკლოა, მრგვალი, ზედ ერთი ზარია, რვა ფუთი იქნება. შიგ ორი ენა აქვს ...საკრებულო ტაძარი ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის არის, შიგ წინათ კედლის მხატვრობა ყოფილა. საყდარში მრგვალად თლილი რვა სვეტია. იქეთ-აქეთ გვერდებზე თაღებს ქვემოთ შანიშინია შესანიშნავად გაკეთებული (ქალთა სადგომი წირვა-ლოცვის დროს). მარჯვენა მხარეს, სვეტთან, ქვისგან გაკეთებული მეფის ადგილია, ზედ მეფეებია დახატული. როცა მეფე იმ საკრებულო ტაძარში მიდის, თავის ადგილას დგება“ (1, 117-118, 162-166). შემდეგ მას მოჰყვება ჩამონათვალი იმ საეკლესიო ნივთებისა და სინმინდეებისა, რომლებიც ტაძარში ინახება. ამ დახასიათებიდან ნათლად მოსჩანს ტაძრის დიდებულება და მისი მნიშვნელობა, როგორც სარწმუნოებრივი, ისე სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით. რუსი ელჩების სტუმრობის შემდეგ, 1691 წელს, ტაძარი თურქებმა გაანადგურეს. ჩამოინგრა გუმბათი და სახურავი.